

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Vilh. la Cour :
Professor Arup
og Sandheden.

PROFESSOR ARUP
OG SANDHEDEN

VILH. LA COUR

DANSK SELVFØLELSE. 1906.

FÆDRELANDET. Grundtræk af Danskhedsfølel-
sens Vækst. 1913.

RÉDAKTØR J. JESSEN. 1913.

SØNDERJYLLAND UNDER VERDENSKRIGEN.
August 1914-1916. 1916.

TUSIND AARS GRÆNSEVAGT. Billeder af Søn-
derjyllands Historie. 1916.

STEMNINGER OG STANDPUNKTER UNDER
KRIGEN 64. 1917.

DANEVIRKE OG KAMPENE PAA VOR SYD-
GRÆNSE. 1917.

ELSASS-LOTHRINGEN EFTER ANNEXIONEN.
v. Möller. v. Manteuffel. Hohenlohe-Schillings-
fürst. 1918.

GESCHICHTE DES SCHLESWIGSCHEN VOL-
KES. Band I. 1923.

I KAMPLINIEN. Taler og Essays. 1923.

SJÆLLANDS ÆLDSTE BYGDER. En arkæolo-
gisk-topografisk Undersøgelse. 1927.

VORT FOLKS OPRINDELSE OG ÆLDSTE HI-
STORIE (i „Det danske Folks Historie“). 1927.

VILH. LA COUR

PROFESSOR ARUP
OG SANDHEDEN

EN DOKUMENTATION

K Ø B E N H A V N

C. A. REITZELS FORLAG
1928

**FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

I

Den 14. og 15. Marts rettede jeg gennem Kronikker i »Berlingske Tidende«¹⁾ et meget stærkt Angreb paa Professor ved Københavns Universitet, *Erik Arup*. Udgangspunktet for dette Angreb var en Afhandling, som Prof. Arup netop havde offentliggjort i det nye Tidsskrift »Scandia«, og i hvilken han — ubekymret om de almindeligt gældende Regler for kritisk Kildeforskning — havde konstrueret Forspillet til en lille Kriminalhistorie med Politikerne David og Hall som Hovedaktører. Ved Siden af dette Fantasteri havde han i et indledende Kapitel affejet hele den Række af Historikere, som hidtil havde arbejdet med de tre sidste Aarhundreders Historie.

Altsaa en Strid mellem Lærde, vil man sige, en Konflikt indenfor Lauget — Offentligheden uvedkommende. Et Vidnesbyrd om, at det selv i vore pacifistiske Tider staar ilde til med Fredsommeligheden blandt Clios Dyrkere.

¹⁾ *Kr. Erslevs Efterfølger*. I Anledning af Prof. *Erik Arups* Afhandling om David og Hall.

Meget langt fra! Hovedaarsagen til mit Angreb var paa ingen Maade Spørgsmaalet om, hvorvidt Prof. Arup i den nævnte Afhandling havde vist en endnu større Fantasifuldhed end sædvanligt. Kærnepunktet var slet og ret dette, hvorvidt man i det lange Løb kunde være tjent med, at Professoren i Kildekritik, »Kr. Erslevs Efterfølger«, uden den kraftigst tænkelige Modsigelse fortsatte *en Virksomhed, der uimodsigeligt undergravede dansk historisk Forsknings Autoritet*, saa sandt som ingen Historiker vilde undgaa at se Respekten for sit eget Arbejde svækket i den almindelige Bevidsthed, naar han maalløs fandt sig i Prof. Arups pseudo-videnskabelige Leg med sund Sans og moderne kildekritisk Metode. Og denne Sagens Kærne fik forøget Betydning, fordi Prof. Arups utøjlede Trang til sensationelle »Omvurderinger«, hans Jag efter for alt i Verden at sige noget overraskende Nyt, var parret med *en systematisk Nedsabling af hele den Forskning, der indtil nu havde søgt at klarlægge de tre sidste Aarhundreders Historie*, en reservationsløs Udfordring til Kolleger og Fagfæller, der fremstilledes som sløje Sinker, i kildekritisk Henseende et Aarhundrede bagefter deres Tid.

Denne Prof. Arups Optræden er af ubetinget offentlig Interesse. Man kan ikke her i Landet slaa sig til Ro med, at et Medlem af det filosofiske Fakultet paa Grund af svigtende videnskabelig Selv-

kontrol rokker den Respekt for dansk historisk Forskning, som hans Forgænger i Embedet, Kr. Erslev, har været med til at grundlægge, og som hans Fæller i og udenfor Universitetet ved samvittighedsfuldt Arbejde har opretholdt; og man kan afgjort ikke finde sig i, at dette Fakultetsmedlem — samtidig med at blotte sin egen meto- diske Svaghed — søger i den offentlige Bevidsthed at tilintetgøre enhver Tillid til den kildekritiske Virksomhed, som hans egen Fagkreds udøver. Skal dette taales, saa er vi ude i det rene Anarki, og det eneste paa Forhaand givne Resultat vil være, at Offentligheden med stigende Tvivl vil betragte de Studier, der fremkommer — enten de nu skyldes Prof. Arup selv eller de af ham angrebne Fagfæller.

Nu skal jeg være den første til at indrømme, at mit Angreb var meget stærkt polemisk tilspidset. Personligt Udestaaende med Prof. Arup har jeg aldrig haft, og Grunden til den kraftige Form, jeg valgte, kan derfor ikke søges i et saadant. Paa den anden Side aabner man naturligvis ikke en Kam- pagne, som jeg aabnede min, i lutter Tankeløshed. Man gør det kun, fordi man føler, at dette er den eneste Vej, som under de givne Omstændigheder kan forudsættes at føre til Maalet. Saadan her. Jeg havde min ganske bestemte Hensigt med An- grebet.

For mig var Maalet ikke at indlede en Debat med Prof. Arup om den videnskabelige Værdi af hans

»kritiske Studie« i »Scandia«. Dertil var dens hele Gennemførelse for mangelfuld og meningsløs. Jeg vilde derimod henlede Offentlighedens Opmærksomhed paa, hvorledes et af Universitetets Embeder for Øjeblikket forvaltedes, og hvorledes dets Indehaver fandt for godt at tilsidesætte ethvert sømmeligt Hensyn til Kollegerne i Faget. Thi denne hans Fremfærd rammer ikke alene dem. Den rammer i meget høj Grad de historisk Studerende, som skal deltage i Professorerne Fabricius' og Friis's Øvelser, samtidig med at Prof. Arup i baade danske og udenlandske Fagtidsskrifter proklamerer, at disse hans Kolleger undlader Brugen af Studiets Grundregler. Hans Fremfærd rammer i Virkeligheden alle, som ønsker Universitetets Trivsel, og som i den historiske Forskning ser en af vort Folks værdifuldste Kulturfaktorer.

Enhver saadan maa spørge sig selv, hvorledes det filosofiske Fakultet kan anse en frugtbar *Undervisning* i Historie for mulig under disse Forhold. Dets Medlemmer er ifølge deres Stilling udrustet med en Autoritet, som Undervisningen ikke kan undvære. Kan Fakultetet uden Indgriben være Vidne til, at de to historiske Professorers Autoritet bevidst og taalmodigt nedbrydes af den tredje Lærer i Faget? Hvis det er Tilfældet, hvorfor saa nøjes med at gøre dem, der i snævrere Forstand er Prof. Arups Kolleger, fuglefri? Hvorfor ikke tage Skridtet fuldt ud og lade Kolleger over hele Linien.

ansvarsløst nedbryde hinandens Position efter det gamle Ord: I Dag mig, i Morgen dig. Hvad der er retfærdigt for den ene, maa være billigt for den anden, og viser Fakultetet af en eller anden ukendt Grund Tilbøjelighed til Svaghed paa dette Punkt, vil den sikre Opløsning af al Autoritet, knyttet til Universitetets Lærestole, hurtigt blive Følgen. Derom vil intet fornuftigt Menneske være i Tvivl.

Men dette kan Offentligheden ikke stiltiende lade ske. Den har et uafviseligt Krav paa, at der ved Landets eneste Universitet ikke finder Ting Sted af den Art, som Prof. Arup har fremkaldt. Her er i ingen Henseende Tale om, at den enkelte Universitetslærer ikke skulde have den fuldeste Lærefrihed, eller at han ikke skulde have uhindret Adgang til sagligt at debattere videnskabelige Spørgsmaal med sine Kolleger, naar hans og deres Opfattelse afveg fra hinanden. Saadanne Diskussioner har altid fundet Sted, og Forskningen vilde uden dem staa i Stampe. Men noget ganske andet er *den arrogante og reservationsløse Nedsættelse af deres Arbejdes videnskabelige Værdi*, som Prof. Arup med Aars Mellemlum har fundet det passende at servere for Publikum. Noget tilsvarende har aldrig tidligere været set, og enhver kan tænke sig til, hvilken indre Splittelse der paa denne Maade allerede i en Aarrække har været voldt.

Ud fra denne Opfattelse skrev jeg, som jeg gjorde. Jeg ved, at jeg i Realiteten har saa at sige alle

mine Fagfællers ubetingede Tilslutning til Angrebet. For den valgte Form har jeg naturligvis hele Ansvaret selv. Bestemmende for mig var paa dette Punkt foruden det tidligere nævnte følgende Betragtning.

Erfaringen har vist, hvorledes Prof. Arup ved tidligere Lejligheder har ment at kunne befri sig for en Modstander, der udæskede ham til Debat. Blandt de mange fældende Kritikker, som hans »Danmarks Historie« fremkaldte, var ingen dybere rammende end Magister *Harald Niensens*¹⁾. Paa en lang Række Punkter, der alle var af væsentlig Betydning for Vurderingen af Arbejdet, var dettes Ensidighed og Fornuftmangel blottet. Prof. Arup mente at kunne besvare dette Angreb med Tavshed. Da Fru Dr. *Lis Jacobsen* sluttede sig til de øvrige Kritikere²⁾ og — paa et begrænset Omraade, men med afgjort Sagkundskab — paaviste den Uvederhæftighed, der prægede Prof. Arups Brug af Kildestoffet, nøjedes Prof. Arup med et »lille Svar til lærd Frue«³⁾, der — arrogant fra Overskriften til Slutningen — søgte at bortforklare de Taabeligheder og Tilsnigelser (det sidste Udtryk anvendtes med god Grund af Fruen), som

¹⁾ *Radikal Videnskabelighed*, optrykt i »Selvforsvar og Landeværn« (1927), 166 ff.

²⁾ *Apriorisk Historieskrivning*, optrykt i »Tolv Epistlere« (1928), 123 ff.

³⁾ »Politiken«s Kronik, 26. 1. 1926.

Modparten havde gjort opmærksom paa. Ved den af mig anvendte Fremgangsmaade risikerede jeg intet virkeligt Svar; thi et saadant kunde ikke gives. Jeg risikerede næppe heller Tavshed; dertil var mit Indlæg for alvorligt rammende. Jeg risikerede det, Prof. Arup ofrede mig: et Svar, som intet Svar var. Og jeg vidste paa Forhaand, at han vilde forme det, saa det sunde menneskelige Instinkt blandt Læserne vilde blive ham en endnu farligere Modstander end jeg selv. I Sandhed, denne Forudanselse mere end gik i Opfyldelse! *Efter hans Svares Fremkomst er i Offentligheden det Spørgsmaal blevet rejst, om hans personlige Sanddruhed er saa uangribelig, som vi maa kræve det af en Embedsmand, og som det filosofiske Fakultet for sin egen Skyld maa kræve det af en Universitetslærer.*

II

Grundlaget for dette Spørgsmaal danner nedestaaende tre Aktstykker. De sætter enhver som helst Læser i Stand til uhildet at dømme om Sagen, da intet af dem savner fuldkommen Klarhed.

1.

I min Kronik skrev jeg følgende om Prof. Arups Forhold til Kolleger og Fagfæller, belyst ved Udtalelser i hans sidste Afhandling:

»Denne lille mislykkede Undersøgelse over

et Par Beretninger vedrørende Begivenhederne i 1863 indledes med et pompøst Kapitel om »den historiske kritiks hundredaar«. Vi faar at vide, at »ingen historiker anser det for nødvendigt at anvende den historiske kritiks strenge regler paa . . . beretninger fra de sidste tre aarhundreder«. Disse efterladende Historikere »gør aldrig en metodisk undersøgelse over den enkelte beretnings vidneværdi«, de »nøjes med at skønne over beretterens troværdighed«. Og hvilke Følger har dette ikke! Forholdet »maa i allerhøjeste grad svække de fremstillinger, der gives af den historiske udvikling i disse sidste tre aarhundreder . . . Det 18. aarh.s Danmarks-historie er alene skrevet paa historikernes skøn over værdien af de mangfoldige beretninger, der foreligger, men som, naar de ikke er kritisk behandlede enkeltvis, kun giver et meget løst omrids af landets virkelige historie i den tid«.

Der gik Edvard Holm sig en Tur! Da denne sønderlemmende og reservationsløse Nedsabling af den hidtil præsterede Forskning udtrykkeligt siges at gælde Arbejdet med de tre sidste Aarhundreder, maa mange andre gøre den gamle Hædersmand Følgeskab. Hvad har A. D. Jørgensen egentlig udrettet — han, som bare »skønnede«? Hvad har Niels Neergaard præsteret i skæbnesvanger Uvidenhed? Hvorledes staar det til med Hr. Arups egne Kolleger, Prof. Fabricius,

der dog har skrevet et og andet om det 17. Aarh., og Prof. Friis, som letsindigt nok har givet sig i Kast med baade det 18. og det 19. Aarh.s Historie? *Kender* disse Forskere i det hele den »gennemførte og strenge anvendelse af de kildekritiske synspunkter«¹⁾ Da de ikke kan formodes at være helt uvidende om Ting, som har været doceret ved Universitetet i adskillige Aartier, hvorfor *anvender* de saa ikke Reglerne? Hvorfor slaar de sig til Taals med dette løse og uvederhæftige Skøn? Hvorfor skal Hr. Arup, der ellers beskæftiger sig med Omvurdering af Hjulpløve, bortskænkede Børn, krigsgale Konger og Gardeofficerer²⁾ — hvorfor skal *han* være den første, som siger os den fulde og usminkede Sandhed om David og Hall — uden at søge ud paa »de løse formodningers og romantiske hypotesers gyngende grund«³⁾

2.

Man sammenligne hermed Prof. Arups egne Ord i Afhandlingen om David og Hall (Fremhævelserne mine)⁴⁾:

1) Citat fra »Scandia« Subskriptionsindbydelse.

2) Hentyder til enkelte af de oftest fremdragne Meningsløsheder i Prof. Arups »Danmarks Historie«.

3) Citat fra »Scandia« Subskriptionsindbydelse.

4) »Scandia« I, 120 ff.

»Den historiske kritik har underlagt sig næsten alle beretninger fra tiden indtil 16. aarh., den er stadig optaget af at studere dem og vinde ny resultater for historieskrivningen af sit studium. Den tager hver beretning for sig, giver omhyggelige beskrivelser af den ydre form, hvori den foreligger, ligetil millimetermaal af dens format, forklarer skriften og stilen, paaviser afhængighed af andre beretninger, udforsker endelig udførligt beretningens særlige tendens. Men saa omhyggeligt arbejder historikeren endnu kun nu og da med beretninger, der er yngre end 16. aarh. Mange af dem er trykte beretninger fra samtiden, og ellers ligger de i hobetal i arkiverne; de benyttes af historikerne, men *ingen af disse anser det for nødvendigt at anvende den historiske kritiks strenge regler paa disse beretninger fra de sidste tre aarhundreder*. Hvorfor? Aarsagen er, at *naar historikere arbejder indenfor dette omraade, betragter de endnu beretningerne paa ganske samme maade, som historikerne før 1824 saa paa beretningerne indtil 16. aarh.* De gamle historikere var ikke ukritiske; de var tværtimod som alle historikere før og efter dem besjælet af en endog meget livlig kritisk sans, fordi de, som allerede Beda, alle vidste, at historikerens første pligt er stræben efter at finde sandheden, vera lex historiæ. Men de vurderede kilderne til historien

og særlig beretningerne efter et almindeligt skøn over deres forfatteres troværdighed. Hvitfeldt er et slaaende eksempel herpaa; han var en endog meget kritisk historieskriver, men hans kritik beroede alene paa et personligt skøn: »det sigis oc, at marsk Stig skal hafve undsagt kongen offentligt . . . men det holder ieg kun for snack, thi derom findis intet udi historien, kun i en vise«. *Ganske saaledes staar historikeren, der arbejder med tiden efter 16. aarh., endnu overfor beretningerne. Han gør aldrig en metodisk undersøgelse over den enkelte beretnings vidneværdi; han nøjes med at skønne over beretterens troværdighed.* Breve fra en mand, der efter hans skøn er et paalideligt vidne, anvendes uden betænkning som troværdig kilde, skønt hvert eneste af dem burde kritisk behandles af den simple grund, at nogle af en højtstaaende politikers breve kan være oprigtige og sandfærdige, andre ikke, alt efter de forhold, hvorunder de er skrevet. Memoirer fra aarhundreder senere end 16. burde ganske særligt underkastes samme omhyggelige kritiske undersøgelse med hensyn til materiale, haandskrift, afhængighed af andre kilder og tendens, som middelalderlige kilder altid gøres til genstand for. *Derom er der for tiden efter 16 aarh. aldeles ikke tale; her hersker endnu kun historikeren personlige skøn over beretterens personlige vidneværdi i al almindelighed.*

Dette forhold maa *i allerhøjeste grad svække de fremstillinger, der gives af den historiske udvikling i disse sidste tre aarhundreder*. Det er ikke langt fra, at man kan mene, at vi har sikrere viden om Danmarks historie i 13. aarh. end om Danmarks historie i 18. aarh. Til Danmarks historie i 13. aarh. er der kun faa kilder, men de er atter og atter udforskede og gennemarbejdede, og dette gennemforskningsarbejde har givet meget gode resultater. *Det 18. aarh.s Danmarks historie er alene skrevet paa historikernes skøn over værdien af de mangfoldige beretninger, der foreligger, men som, naar de ikke er kritisk behandlede enkeltvis, kun giver et meget løst omrids af landets virkelige historie i den tid*«.

3.

Man har nu Prof. Arups egne Ord. Man har det Resumé af Hovedtanken i dem, som jeg gav i min Kronik. Tilbage staar at anføre Prof. Arups Svar¹⁾ paa mit Indlæg. Det lød som følger (Fremhævelserne mine):

»Af Deres mangfoldige *Misforstaaelser* skal jeg kun anholde *den groveste*. Mine indledende Bemærkninger om historisk Kritik har ikke til

¹⁾ »Berlingske Tidende«, 17. 3. 1928.

Hensigt at ophøje mig selv og nedsætte alle andre Historikere, deriblandt mine to Kolleger ved Universitetet. Disse Bemærkninger fastslaar *blot* den Kendsgerning, at enhver Fremstiller af de sidste tre Aarhundreders Historie *næsten altid er tvunget til* at vurdere Beretningerne hertil efter et personligt Skøn over Beretternes Troværdighed. Det gjorde i høj Grad Edv. Holm og maatte gøre det; det maa endnu alle Fremstillere af disse Aarhundreders Historie gøre, *mine Kolleger saavel som jeg*, simpelthen af den Grund, at saadanne kritiske Undersøgelser, hvoraf der er gjort Massevis til Vurdering af middelalderlige Beretninger, er næsten ukendt for Beretninger fra den nyere Tid. *Mine Bemærkninger derom har alene til Formaal at gøre unge Historikere opmærksom paa, at der her ligger en vid Arbejdsmark for dem, ganske som mine Kolleger atter og atter gør dem opmærksom derpaa.*

Deres totale Uvidenhed om dette Forhold, som er kendt af enhver Historiker, saavel som Deres øvrige Skriveri viser kun, hvor lidet skikket De er til at tage til Orde i Spørgsmaal af denne videnskabelige Karakter«.

III

Ad Veje, som er uransagelige for den menneskelige Fornuft, kommer Prof. Arup i sin Afhandling om David og Hall til det Resultat, at den førstnævnte Politiker, daværende Nationalbankdirektør, har fabrikeret en »*bevidst usandfærdig*« (S. 157) Fremstilling af sin Deltagelse i Begivenhederne umiddelbart efter Kong Frederik VII's Død. Aarsagen til denne opsigtsvækkende »Omvurdering« af en Mand, hvis Hæderlighed aldrig tidligere har været anfægtet, er enkelte Uoverensstemmelser mellem den Fremstilling af Begivenhederne, som han nedskrev i Slutningen af 1863, og den, han skrev i 1874. En *videnskabelig* kildekritisk Behandling af de to Fremstillinger vil befri David for den sensationelle Beskyldning; men dette Spørgsmaal skal jeg foreløbig lade ligge. Jeg nøjes med at fastslaa, at Prof. Arup stempler de forekommende Unøjagtigheder som Udslag af *bevidst Usandfærdighed*. Hverken mere eller mindre. For en Embedsmand i et ordnet Samfund en fældende Beskyldning.

Og jeg spørger ganske simpelt: *Hvilken Betegnelse vil derefter være passende for Prof. Arups Erklæring overfor Offentligheden, saaledes som den foreligger i Aktstykke 3?* Hans Fremstilling i »Scandia« og hans Erklæring i »Berlingske Tidende« er ovenfor stillet ubeskaaret til Læsernes Disposition. Aktstykkerne behøver ingen anden Kommentar, end

hvad simpel Omtanke kan indgive ethvert normalt Menneske. I Aktstykke 3 fornægter Prof. Arup uden Skrupler de Paastande, han har fremsat i Aktstykke 2. Ikke saaledes at forstaa, at han i Mellemtiden (en 8—14 Dage) er kommet til bedre Erkendelse og derfor tager sine affejende Ord om Kollegers og Fagfællers kildekritiske Arbejder tilbage. Langtfra. *Han erklærer simpelthen, at han overhovedet ikke har sagt, hvad han vittterligt har sagt — og at han har sagt det, som han vittterligt ikke har sagt!*

Altsaa: naar Davids Unøjagtigheder er »bevidst usandfærdige«, *hvad skal man da kalde den Maade, hvorpaa et Medlem af det filosofiske Fakultet ved Universitetet i København, Prof. Erik Arup, søger at orientere Offentligheden ligeoverfor en Modstander, hvis Loyalitet eller Illoyalitet ligeledes kan bedømmes paa Grundlag af det her fremlagte Materiale?*

Imidlertid: Beskaffenheden af Aktstykke 3 kan belyses endnu klarere.

Det blev ovenfor antydet, at Prof. Arups arrogante Nedsabling af hans Kolleger ingenlunde var Udslag af et Øjeblikslune, men at han tværtimod allerede i en Aarrække havde voldt Uro ved en tilsvarende Optræden. Man vil forstaa, at dette giver hans Ord i Erklæringen et langt grellere Præg. Det er derfor nødvendigt at medtage endnu to Aktstykker, og Læseren maa ikke trættes, fordi de i flere Henseender gentager, hvad vi allerede kender

fra Aktstykke 2. Det er jo netop denne Prof. Arups *rodfæstede* Overbevisning om Kaldsfællernes kildekritiske Mangler, der gør hans beskedne Ord i Erklæringen saa fængslende.

4.

Den nu ti Aar gamle Afhandling om Bernstorff og Holstein¹⁾ indledede Prof. Arup med følgende (Fremhævelserne mine):

»Næppe nogen vil modsige, at der er en iøjnefaldende forskel mellem middelalderhistorikerens og nytidshistorikerens kritiske forudbehandling af det materiale, hvorpaa han bygger sin fremstilling op. Ethvert middelalderligt haandskrift, der indeholder en historisk beretning, beskrives med en millimeters nøjagtighed, og beretningen selv trevles op med al kildekritikens skarphed, med den samme pinlige nøjagtighed undersøges ethvert dokument, ethvert brev, inden det trykkes og benyttes. Eller i alt fald — der hersker indenfor middelalderforskningen ingen tvivl om, at dette historiske forarbejde er den nødvendige, pligtmæssige forudsætning for fremstillingen, derfor har det ogsaa i tidens løb afsat en utallig mængde afhandlinger og monografier,

¹⁾ Historisk Tidsskrift 9 I (1918—20), 129 ff.

og mængden heraf er stadig voksende. Ganske anderledes er forholdet for den nyere tids vedkommende; jo nærmere man kommer nutidshistorien, des mere sparsomt forekommer kritiske undersøgelser af selve materialet, kun sjældent fremtræder de som selvstændige afhandlinger eller monografier, og kun yderst sjældent foretages de med samme nøjagtighed og grundighed som i middelalderhistorien. Dette forhold genfindes i alle landes historieforskning, men *jeg tror, at jeg uden at træde forskningen i nyere dansk historie for nær, tør sige, at det er et i særlig grad fremtrædende træk indenfor dansk historieforskning*«.

Selve Afhandlingen, der som Udgangspunkt havde Dr. C. A. Triers Disputats (1916) om Ulrik Adolf Holstein, mundede derpaa (S. 213) ud i følgende (Fremhævelsen min):

»Jeg nærer ingen tvivl om, at et saadant [som af Prof. Arup anvist] kritisk studium af materialet til det 18. aarh.s danske historie paa mangfoldige punkter vil føre til lignende [reviderende] resultater. Men det er netop ogsaa den videnskabelige forsknings pligt at tage dette forarbejde op fra grunden; *historikeren kan ikke som journalisten nøjes med at godtage og videre udbrede de officiose døgnforklaringer*, hvorunder ledende politikere søger at skjule deres partilidenskab og svaghed«.

5.

Man maa nu holde sig for Øje, at Prof. Arups Kollega ved Universitetet, Prof. *Aage Friis*, paa dette Tidspunkt ikke alene havde en Række Afhandlinger og en Disputats bag sig, men at han i 1903 havde begyndt Udgivelsen af sit Hovedværk om »Bernstorff'erne og Danmark« og i 1904 den store Publikation af »Bernstorff'ske Papirer«. Den Brod, der laa i Prof. Arups Ord, var i Virkeligheden ikke til at tage fejl af; men alligevel forekom den ham aabenbart ikke selv tydelig nok. Da Prof. Friis rent sagligt havde imødegaaet hans Fremstilling¹⁾, fandt Prof. Arup Lejlighed til i et Gensvar²⁾ at skrive følgende (Fremhævelsen min):

»Disse [i Prof. Arups Gensvar behandlede] brevudtog synes mig tilstrækkeligt at vise, hvor alvorlige vanskeligheder selve tekstfortolkningen af kilderne til det 18. aarh.s historie bereder forskeren, og *hvor nødvendigt det vil være, at ogsaa her en indtrængende og methodisk kritik af kilderne afløser den skønsnæssige vurdering af dem, som endnu prof. Aage Friis finder tilstrækkelig og alene arbejder med*« (S. 95).

Eller ikke mindre klart:

»Saa velskrevet og underholdende som prof. Friis' arbejde om Bernstorfferne er, vil det altid

¹⁾ Historisk Tidsskrift 9 I (1918—20), 317 ff.

²⁾ Smstds 9 II (1921—23), 78 ff.

være en berigelse af vor historiske literatur. *Men jeg maa beklage, at han saavel heri som naar han kritiserer mig, afviser tanken om, at det kritiske forarbejde, der anses for nødvendigt for studiet og fremstillingen af ældre tiders historie, er nødvendigt ogsaa for forskningen i 18. aarh.s historie.*» (S. 123).

Her har man — trods min »totale Uvidenhed om . . . Forhold, som er kendt af enhver Historiker« — den nødvendige Kommentar til, hvad »mine Kolleger saavel som jeg« »atter og atter« har gjort den historiestuderende Ungdom opmærksom paa! Aktstykke 3 fremtræder nu i fuldt Perspektiv!

IV

Hvorledes bedømmes i Offentligheden Prof. Arups Erklæring og gennem den ham selv — i hans Egenskab af Universitetslærer og Mand af Ære?

Jeg skal nøjes med et Par Citater fra Pressen. Den 20. Marts skrev i »Berlingske Tidende« Magister *Henning Kehler* en Artikel: »*Hvad siger Universitetet?*« Det hed heri bl. a.:

Offentligheden »er ikke afskaaret fra at kunne dømme om, hvorledes Polemiken [mellem Prof. Arup og Dr. la Cour] føres: ærligt og redeligt eller — uærligt og uredeligt. Og da dette Spørgsmaal er rejst, skylder man at give Offentligheden

Midlerne i Hænde til at dømme selv. Hvis det viser sig, at en historisk Videnskabsmand for at klare for sig ikke viger tilbage fra at »snyde«, for at bruge et Skoledrengudtryk, der i dette Tilfælde dækker Mangel paa *fair play*, saa er Offentligheden ikke sindet til at lade vedkommende slippe fra Affæren med en Henvisning til, at Drøftelsen ligger i et Plan, hvor Ordet og Dommen kun tilhører de historiske Videnskabsmænd, for det gør denne Drøftelse netop ikke. I alt Fald ikke, saa længe der er andre Mennesker i Landet end historiske Videnskabsmænd, der kan læse indenad . . . Ingen vil formentlig nu modsige, at Striden mellem Dr. la Cour og Prof. Arup har rejst et Problem, hvis Besvarelse man maa tillægge meget betydelig ideel Værdi: nemlig om en Professor ved Universitetet kan bære sig ad som paavist for Prof. Arups Vedkommende. Hvad siger — ikke Prof. Arups Kolleger — men Universitetet?»

I en ny Artikel — »*Professor Arup og Universitetet*« — i samme Blad (den 30. Marts) og af samme Forfatter hedder det:

»Universitetet har«, som en Professor i disse Dage næsten med Stolthed har sagt, »intet Mæle«. Men man havde Lov at tænke sig, at det Fakultet, som har Prof. Arup i sin Midte, vilde have noget at bemærke til Prof. Arups Replik til Dr. la Cour, naar det blev gjort opmærksom

paa den. De fleste af Fakultetets Medlemmer har dog Elever fælles med Prof. Arup. Fremdeles, at der vilde findes Professorer, hvem Universitetets Ære ligger saa stærkt paa Sinde, at de enkeltvis vilde gøre Oprør mod Tanken om at spille umælende ved denne Lejlighed, hvor Sandhed og Sømmelighed er traadt under Fødder af en Universitetsprofessor

Spørgsmaalet er dernæst, om en saadan Adfærd skal og kan forblive uden Konsekvenser? Har ikke Prof. Arup i sin Replik til Dr. la Cour — og om denne alene drejer det sig, ikke om hans mere eller mindre fantasifulde Historie-skrivning, — vovet sig derud, hvor en Universitetsprofessor ikke kan vente at beholde Bund under sig? . . .

Da Prof. Arup ikke har haft noget at bemærke til de Artikler, hans Replik til Dr. la Cour har fremkaldt i Pressen, og da han synes at være besluttet paa i Tavshed at ville ride den Opsigt af, som Repliken har vakt blandt hans Kolleger, blandt Historikere og Videnskabsmænd i alle Lejre, opfordrer jeg ham til at skaffe sig en Erklæring om, at han ved sin Replik til Dr. la Cour intet har foretaget sig, som han ikke kan staa ved som Universitetsprofessor og Mand af Ære«.

Ikke mindre skarpt formede Prof. Arups Fagfælle, Magister *Paul Læssøe Müller*, sin Dom. Under

Overskriften »En Universitetslærers moralske Sammenbrud« skrev han i »Nationaltidende« den 21. Marts:

»At tage sine Ord tilbage, er en ærlig Sag; men at gøre det under Benægtelse af at have brugt dem, er uærligt. Og endnu uhyggeligere stiller Sagen sig, naar man foretager et saadant kamoufleret Tilbagetog paa Bekostning af en Modpart, der har haft Retten paa sin Side. Professor Arup har »uden Betænkning« villet dække sin egen Usandfærdighed bag en Beskyldning mod Dr. la Cour for »grov Misforstaaelse«.

Det er denne Optræden af en Universitetslærer, der kræver umiddelbar og stærk Opmærksomhed hos Offentligheden«.

V.

Professor Erik Arup har hidtil ment at kunne overhøre disse Udtalelser i Pressen af navngivne Mænd. At have »traadt Sandhed og Sømmelighed under Fødder« (Henning Kehler), at have handlet »uærligt« (Læssøe Müller) og uden Betænkning at have villet »dække sin egen Usandfærdighed« (Læssøe Müller) bag en illoyal Beskyldning for Misforstaaelser og total Uvidenhed hos Modstanderen — er da alt dette Udtryk, som man er vant til

at høre, hvor Talen er om et af det filosofiske Fakultets Medlemmer? Kan der mon nævnes et eneste Fortilfælde, der har bibragt Offentligheden et lignende Indtryk af en Professor ved Københavns Universitet, og hvor vedkommende Professor har ment det ligegyldigt, om han fik Offentlighedens Indtryk ændret eller ej?

Men — alle disse stærke Ord er vel kun polemiske Overdrivelser? Vi er jo i vore Dage ikke ukendte med kraftig Kost i Dagens Presse. Er »Uærligheden«, »Usandfærdigheden« og Mangelen paa »Sandhed og Sømmelighed« ikke slet og ret at opfatte som vedkommende Skribenters Tribut til den ubekymrede Tone, der kan præge moderne Meningsudveksling?

Det er for klart og utvetydigt at besvare dette Spørgsmaal, jeg har skrevet denne Pièce. Den Mand, der som Prof. Erik Arup har offentliggjort de Aktstykker, der foran er citerede, *har gjort sig skyldig i netop de Ting, som offentligt er bebrejdet ham*. Ja, mere end det: Prof. Arups Svar til mig er et Udslag af *bevidst Usandhed*, saa sikkert som han ikke kan have været i Tvivl om, hvad han tidligere havde offentliggjort — første Gang for ca. 10 Aar siden, sidste Gang ca. 10 Dage før hans Svar fremkom. »Bevidst usandfærdig« kaldte han selv Davids første Beretning, skønt han her savnede ethvert objektivt Grundlag for en saadan Dom. Beskyldningen ramte i dette Tilfælde en død Mand. Havde

David levet, vilde han som Mand af Ære ikke have tøvet med offentligt at rense sig. *Hvilke moralske Forpligtelser paahviler der da Prof. Erik Arup, som for at dække sig selv mod et fuldt berettiget Angreb har vildledt Offentligheden ved mod bedre Vidende at give en Sagsfremstilling, uoverensstemmende med Sandheden?*

En saadan Optræden er uværdig for enhver. Har man ladet sig forlede dertil, staar der ingen anden Udvej aaben end offentligt og utilsløret at indrømme sin Fejl og derigennem give Modparten den fornødne Oprejsning. Er man yderligere Statsembedsmand og Universitetslærer, vil en Fremgangsmaade som den ovenfor nævnte have rokket Grundlaget for ens Autoritet, og man maa tage Konsekvenserne deraf. Savner man moralsk Mod til at gøre dette Skridt, stempler man sig selv, og det bliver andre Faktorer, som maa belære en om, hvad der i et ordnet Kultursamfund kræves af en Tjenestemand i en saa betroet Stilling, hvis den for hans Virksomheds Udførelse nødvendige Agtelse ikke skal forspildes.

Birkerød, den 5. April 1928.

TILLÆG

Den foran nævnte Artikel af Magister *Henning Kehler* i »Berl. Tid.« (30. 3.) mundede ud i en Opfordring til forskellige Medlemmer af det filosofiske Fakultet om »med deres Underskrift at bevidne, at den anklagende Indsigelse, som er rejst mod hans [ø: Prof. Arups] Replik til Dr. la Cour, er uberettiget«. Blandt de af Magister Kehler nævnte Fakultetsmedlemmer var Prof. *Vald. Vedel*. I et Indlæg i »Nationalt.« (2. 4.) afviste Prof. Vedel denne Opfordring, men — hentydende til Magister *Paul Læssøe Müllers* ligeledes foran citerede Artikel (»En Universitetslærers moralske Sammenbrud«) — tilføjede Prof. Vald. Vedel, at han for sin Part »ikke har kunnet opdage det »moralske Sammenbrud« . . . og at jeg anser Prof. Arups metodiske Betragtninger i hans »Scandia«-Artikel for et meget lærerigt Memento ogsaa for os Litteraturhistorikere«.

Dette affødte følgende meget oplysende Replikskifte mellem Prof. *Vald. Vedel* og Magister *Paul Læssøe Müller*:

(»Dagens Nyheder«, 3. 4.)

Hr. Professor Valdemar Vedel!

Paa min Artikel forleden om Professor Arups Benægtelse af at have sagt, hvad han havde sagt — en Artikel, der var affattet saa klart og saa alvorligt, som jeg evnede — har De ikke værdiget mig et Svar, der paa langt nær til-

fredsstiller mine Forestillinger om den Klarhed og Alvor, man i en saadan Sag kunde vente af en Universitetsprofessor, navnlig naar han hedder Valdemar Vedel.

At De vurderer Professor Arups »metodiske Betragtninger« højere end jeg, er, som enhver, der erindrer min Artikel, ved, ganske irrelevant for mit Hovedsynspunkt, og om De godkender den almindelige Dom, der laa i Overskriften »En Universitetsprofessors moralske Sammenbrud«, er ikke stort vigtigere, saa længe De vægrer Dem ved at udtale Dem om den »polemiske Fremgangsmaade«, paa hvilken min Dom var grundet.

Har jeg Ret eller Uret i min Paastand om, at Professor Arups Replik til Dr. la Cour (Professorens intellektuelle Sundhed forudsat) var uærlig, og om, at Uærligheden blev saa meget mere utiltalende, som han søgte den dækket ved at tillægge sin Modpart »grov Misforstaaelse«?

Deres

Paul Læssøe Müller.

(»Dagens Nyheder«, 4.4.)

Hr. Magister P. Læssøe Müller!

De faar mig ikke — lige saa lidt som Deres Kampfælle i »Berl. Tid.« — til at udstede nogen Attest vedrørende min Kollegas »polemiske Fremgangsmaade«; det vilde — synes jeg — være skandaløst, om »Offentligheden« (vi ved

begge, hvad Ordet betyder) efter Forgodtbefindende skulde kunne aftvinge Professorerne saadanne om hverandre. Jeg er ikke helt sjældent af anden Mening om adskilligt end, hvad der siges her i Bladet, men i Regelen kan det være Publikum temmelig ligegyldigt, hvilken min Mening er, ligesom mig ligegyldigt, hvad Publikum mener, jeg mener om dit eller dat. Men anderledes stiller Forholdet sig ved en saadan Dom om min Kollega som den, der gjordes gældende i Deres Artikel om »En Professors moralske Sammenbrud«. Derfor Tilføjelsen til min Afvisning af Magister Kehlers Udæskning; paa Grund af min Stilling til Bladet følte jeg Trang til at tage udtrykkelig Afstand fra dette Angreb paa hans Ære. Det var det mindste, jeg kunde foretage mig i Anledning af Deres Artikel, men derved bliver det ogsaa.

Deres

Vald. Vedel.

(»Dagens Nyheder«, 5. 4.)

Professor Valdemar Vedel erklærer endnu en Gang, at han misbilliger mit Udtryk »moralsk Sammenbrud« om Professor Arups Optræden i Polemiken mod Dr. la Cour. Udtrykket er naturligvis subjektivt, og det har hele Tiden staaet mig klart, at der kunde findes hæderlige og tænkende Mennesker, som vilde tage Afstand fra det.

Hvad jeg derimod ikke har ventet, er, at

noget som helst hæderligt og tænkende Menneske skulde modsige min ganske objektive Paa-stand om, at Professor Arup har dækket et Tilbagetog med grov Usandfærdighed og forøget sit Ansvar derfor ved at paadutte sin Modpart »grov Misforstaaelse«. Efter Professor Vedels Replik ser jeg endnu mindre Grund til at vente noget saadant.

Paul Læssøe Müller.

Det er jo hævet over enhver Tvivl, at Prof. Vald. Vedels Indlæg var dikteret af en Kollegialitetsfølelse, som var særdeles forstaaelig. Det er ligesaa uomtvisteligt, at det var en Bjørnetjeneste, han derved viste den angrebne Part. Hans Tavshed om det, der var og er Sagens Kærne — Professor Erik Arups Forhold til *Sandheden* i det givne Tilfælde — var saa talende, som man kunde ønske det. Havde han kunnet modsige de Beskyldninger for Uærlighed, som var rejst mod hans Kollega, vilde sikkert ingen Foragt for »Offentligheden« have afholdt ham fra at udstede den ønskede »Attest«. Nu forelaa desværre det Tilfælde, at Prof. Arups bevidste Usandhed var offentligt dokumenteret. »Attesten« var en logisk Umulighed, Tavshed havde trods Magister Kehlers »Udæskning« været et klogt Træk — i Stedet valgte Prof. Vedel at tale og glemte samtidig, at i et polemisk Indlæg virker ofte det, der aabenlyst maa *forties*, med større Vægt end det, der *siges*. Saadan ogsaa her.

